

iets te zeggen. Er zou, zo wilde men geloven, geluisterd worden. Toch verraadt de benaming 'zending' dat men niet positief stond tegenover de vaderlandse samenleving, onderdeel van een Europa dat Novalis nog had getypeerd als synoniem met 'die Christenheit'. Novalis zal naar het hart van de gemiddelde burger hebben gesproken. Zending werd door deze ongetwijfeld nodig geacht, maar dan buiten de geografische grenzen. O. G. Heldring verstoorde de algemene rust toen hij de stelling aandurfde dat Europa tot heidendom vervallen was¹². Hij toonde, profetisch, de realiteit achter de uiterlijke schijn te onderkennen. Het frappeert daarbij dat dit door Nederlanders is geaccepteerd, slechts een - meestal als 'gezapig' aangeduide - kwart eeuw na de felle protesten tegen Is. da Costa's *Bezwaren tegen den geest der eeuw*. Ogen waren opengegaan. Beurzen zouden volgen.

Is dit te verklaren uit een krampachtig pogen van gegoede klassen om, tegenover opkomende revolutionaire stromingen, 'te redden wat er te redden viel'? De naam 'zending' weersprekt dit. Het bijvoeglijk naamwoord doet dat evenzo.

b. Inwendig

Ook hier valt allerlei te onderzoeken. Over dit adjectief is het laatste woord niet gesproken. Zou het niets anders inhouden dan een aanvulling op, respectievelijk een tegenstelling tot 'uitwendig'? Ging het bij I.Z. alleen om een pendant van de zending in de gekoloniseerde gebieden?

W. van den Bergh heeft inderdaad voorgesteld 'inwendig' te vervangen door 'binnenlands'¹³. Hij heeft daarin echter zijn medestanders niet meegekregen. L. Heldring meende dat dit de I.Z. een 'geografische beperktheid' zou opleggen¹⁴. 'Inwendig' duidde blijkbaar een andere, diepere, dimensie aan.

Heeft, verborgen, een piëtistisch motief meegespeeld bij de keuze voor 'inwendig'? In piëtistisch spraakgebruik werden 'innerlijk' en 'inwendig' promiscue gebruikt¹⁵.

12. Vgl. P.S. 67.

13. W. v.d. Bergh, stelling XXVI achter zijn theologisch proefschrift.

14. L.H. 2.

15. Vg. bijv. M. J. A. de Vrijer, *Schortinghuis en zijn analogieën*, Amsterdam 1942 (herdrukt als: *Schortinghuis en Het innige Christendom*, Hierden - Harderwijk z.j.), 72, 43, 133, 270.